

นิตติ ปรณวสา อากา
นางสร้าง เสนอด้วยปัญญา ไม่มี

เอกสารประกอบสัมมนาวิชาการเรื่อง
“โลกของอิสลามและมุสลิมในอุษาคเนย์”
The Islamic World and Muslims in Southeast Asia

ความคิดบางประการเกี่ยวกับ ความสัมพันธ์ไทย - มลายู ในมิติประวัติศาสตร์

ชวลีพร วิรุณหะ

28 - 29 พฤศจิกายน 2551
โรงแรม ทวิน โกลด์ส นครศรีธรรมราช

ความคิดบางประการเกี่ยวกับความสัมพันธ์ไทย - มลายู ในมิติประวัติศาสตร์

ชุลีพร วิรุณหะ

ตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา สิ่งสำคัญที่มีบทบาทในการกำหนดกรอบความคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้คือกรอบของรัฐชาติสมัยใหม่ ซึ่งเน้นขอบเขตดินแดนที่ชัดเจนและการปกครองที่เป็นเอกภาพในดินแดนนั้น แม้ว่าจะมีความรับรู้ในหมู่นักวิชาการและผู้คนทั่วไปว่ารัฐพื้นเมืองหรือศูนย์อำนาจในอดีต ไม่ได้กำหนดขอบเขตดินแดนชัดเจน และการควบคุมอำนาจเป็นไปอย่างหลวมๆ และยืดหยุ่น แต่กรอบความคิดในเชิงชาตินิยมหรือรัฐนิยมก็ยังส่งอิทธิพลให้การมองหาความสัมพันธ์ในอดีตวางอยู่บนขอบเขตของประเทศหรือรัฐชาติที่ปรากฏในปัจจุบัน เช่น ความสัมพันธ์ไทย-มลายู กับพหุชา-เวียดนาม ไทย-เมียนมาร์ ไทยกับลาว เป็นต้น ความสัมพันธ์ดังกล่าวนับเนื่องจากอดีตจุดใดจุดหนึ่งซึ่งโดยทั่วไปจะจับจุดแรกของความสัมพันธ์แล้วมองว่าคงความสืบเนื่องมาตลอด ขณะที่อาณาบริเวณที่อยู่ภายใต้ความสัมพันธ์จะวางอยู่บนขอบเขตประเทศที่ปรากฏในปัจจุบัน

ในที่นี้ เราอาจยกตัวอย่างของความรับรู้เกี่ยวกับปัตตานีในกรอบของรัฐชาติซึ่งโดยทั่วไปจะมีอยู่สองด้าน ในมุมมองแรก ปัตตานีเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของประเทศไทยที่มีปัญหาชนกลุ่มน้อยซึ่งส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศ เป็นปัญหาความขัดแย้งระหว่าง “ความเป็นชาติ” ที่ประกอบด้วยขอบเขตดินแดนเอกภาพและอำนาจอธิปไตยด้านหนึ่ง กับความต้องการที่จะดำรงรักษาวิถีชีวิตและเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมซึ่งนำไปสู่การเรียกร้องสิทธิเหนือดินแดนที่เป็นของชุมชนอีกด้านหนึ่ง

ในมุมมองที่สอง ปัตตานีได้รับการมองว่าเป็นถิ่นที่อยู่ของชาวมลายู-มุสลิมที่มีความแตกต่างจากชาวไทยอย่างชัดเจน ขณะที่มีความคล้ายคลึงกับประชากรใน

ประเทศมาเลเซียปัจจุบันมากกว่า ความเป็นมุสลิมเป็นปัจจัยเชื่อมประชากรได้อย่างแน่นแฟ้นกว่าปัจจัยใดๆ ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ปัตตานีมักได้รับการกล่าวขานว่าเป็น “อู่อัฒนธรรมอิสลาม” และจึงเป็นส่วนหนึ่งของโลกมลายู - มุสลิม ความรับรู้ดังกล่าวทำหน้าที่เป็นสองขั้วหรือสองจุดยืนที่ผู้คนจะยืนแล้วหันไปมองเรื่องราวของสิ่งที่คนไทยเรียกว่า “ปัญหาชายแดนภาคใต้” และคนมลายูมองว่าเป็นเรื่องของ “พี่น้องที่ยังไม่ได้ถูกปลดปล่อย” นั่นคือมองจากจุดยืนของประเทศไทยหรือรัฐมลายู

ข้อเขียนต่อไปนี้เป็นตัวอย่างเป็นตัวอย่างของมุมมองในแต่ละฝ่าย พระยารัตนภักดี อดีตผู้ว่าราชการเมืองปัตตานีในช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครองมาจนถึงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เสนอมุมมองของชาวไทยไว้ในหนังสือเรื่อง ประวัติเมืองปัตตานี เมื่อ พ.ศ. 2509 ว่า

ปัตตานีเป็นไทยมาแล้วแต่กำเนิด และมีบุคคลที่เป็นชาติไทยนับถือศาสนาพราหมณ์ ศาสนาพุทธมาแล้ว แต่กำเนิดเหมือนกัน... ต่อมา มีชาวต่างเมืองอพยพเข้ามาอยู่มากขึ้น เกิดความไม่เข้าใจซึ่งกันและกัน มีความมักใหญ่ใฝ่สูง ประกอบด้วยชาวต่างชาติยุ้งให้คนปัตตานีนิยมในฝ่ายตน ก่อความยุ่งยากนานาประการ [พระยารัตนภักดี : 2509 หน้า 35]

อนึ่ง ควรเข้าใจด้วยว่า ไทยปกครองดินแดนแหลมทอง แหลมมลายูนี้มาก่อนกำเนิดชาติมลายูเสียอีก คือก่อนศาสนาอิสลามประมาณ 100 ปี... เพราะฉะนั้นคนมลายูควรจะเข้าใจว่าคนไทยอิสลามในปัตตานี ยะลาน ราธิวาส และสตูล ไม่ใช่มลายู แต่เป็นคนไทยนับถือศาสนาอิสลาม... ล้วนเป็นคนไทยในประเทศไทยทั้งสิ้น เมื่อใครอยากจะไปอยู่กับมลายูก็ไป แต่ตัว แผ่นดินไม่ให้ [พระยารัตนภักดี : 2509 หน้า 183]

ในมุมมองอีกขั้วหนึ่ง เราอาจยกตัวอย่างข้อเขียนในหนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ที่กัวลาลัมเปอร์ เมื่อวันที่ 4 มิถุนายน 2499 เสนอข่าวเรียกร้องให้องค์การเมือง เช่น

ที่ประชุมเอเชีย-แอฟริกาให้ความสนับสนุนแก่การรณรงค์เพื่ออิสรภาพของประเทศที่เป็นอาณานิคม เช่น มลายา สิงคโปร์ บอร์เนียวเหนือ และปัตตานีรายา เพราะปัตตานีต้องการเอกราชและต้องการร่วมกับมลายาเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อผลประโยชน์ของชนชาติมลายูในอนาคต [พระยารัตนภักดี : 2509 หน้า 80] นอกจากนี้ยังมีตัวอย่างข้อร้องทุกข์ของปัตตานีต่อสหประชาชาติโดยอ้างเหตุผลว่า “แต่จนถึงปัตตานีเมืองไพศาลที่สุดนั้น เป็นเวลาก่อนอาณาจักรมะละกาในศตวรรษที่ 14 ปัตตานีครองดินแดนฝั่งทะเลตะวันออกแหลมมลายูทั้งแดน จนกระทั่ง ค.ศ. 1832 [พ.ศ. 2375] ปัตตานีเป็นส่วนหนึ่งของโลกมลายูอย่างไม่ขาดตอน” [พระยารัตนภักดี : 2509 หน้า 181]

ลักษณะการมองจากสองขั้วเช่นนี้ยังสะท้อนอยู่ในวงการศึกษา แม้ว่าจะมีความพยายามที่จะอธิบายต้นตอของความขัดแย้งมากขึ้น W.K. Che Man ในงานศึกษาเรื่อง Muslim Separatism : The Moro of Southern Philippines and the Malays of Southern Thailand มองปัตตานีว่าเป็นเสมือน “อาณานิคม” โดยกล่าว

เมื่ออังกฤษยอมรับอำนาจของสยามเหนือบริเวณ [สี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย] ใน ค.ศ. 1909 อดีตอาณาจักรปัตตานีก็ถูกครอบงำโดยสยามอย่างสมบูรณ์ในลักษณะเดียวกับที่รัฐอื่นๆ ในเอเชีย แอฟริกา และลาตินอเมริกาถูกครอบครองเป็นอาณานิคมโดยชาติมหาอำนาจในคริสต์ศตวรรษที่ 19 และ 20 [W.K. Che Wan : 1990 หน้า 35]

ส่วนนักวิชาการไทยอย่างเช่น พรรณงาม เถาธรรมสาร ได้พยายามอธิบายมุมมองของรัฐไทยโดยกล่าวว่า ทักษะความเชื่อความเข้าใจบางประการของแต่ละฝ่ายที่มีต่อสถานะของความสัมพันธ์ระหว่างกันน่าจะมีส่วนกำหนดนโยบายของแต่ละฝ่ายตลอดระยะเวลาอันยาวนานในประวัติศาสตร์ ยกตัวอย่างเช่นในความเป็น

จริง หลักฐานประวัติศาสตร์ของไทยนั้นไม่ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับปัตตานีรายาก่อนสมัยอยุธยาเลย บันทึกครั้งแรกกล่าวถึงการที่ปัตตานียกทัพมาช่วยอยุธยารบพม่าก่อนเสียกรุงครั้งที่ 1 และได้เข้ามาทำกบฏขึ้นแต่ไม่สำเร็จ อย่างไรก็ตาม การบรรยายความสัมพันธ์ในพงศาวดารชี้ให้เห็นว่าในทัศนะฝ่ายสยามถือว่าปัตตานีเป็นประเทศราชจึงได้ “มาช่วยรบ” และ “ก่อกบฏ” จึงไม่เป็นการขัดเคืองที่คนไทยปัจจุบันจะจับตรงจุดนี้เพื่อมองย้อนอดีตให้ไปถึงต้นกำเนิดของความเป็นประเทศราชของปัตตานีว่าเป็นเมืองขึ้นของสยามมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย โดยตีความจากจารึกพ่อขุนรามคำแหงว่า อาณาจักรสุโขทัยขยายอำนาจไปจดแหลมมลายู [พรพรรณม่งารธรรมสาร : 2523-24 หน้า 31]

ในลักษณะเดียวกับกรณีของปัตตานีที่ยกมาเป็นตัวอย่าง การทำความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับมลายูในภาพรวมก็จะวางอยู่บนกรอบความคิดแบบรัฐชาติหรือพัฒนาการของรัฐชาติจากจุดเริ่มต้นของศูนย์อำนาจในอดีตมาสู่ประเทศในปัจจุบันได้เช่นกัน ดังนั้น ในมุมมองของรัฐสยามในอดีตและประเทศไทยในปัจจุบัน ดินแดนในแหลมมลายูเคยเป็นส่วนหนึ่งของอำนาจรัฐอันกว้างใหญ่ไพศาลตั้งแต่รัชสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราชแห่งอาณาจักรสุโขทัย จากนั้นมา ความสัมพันธ์กับชุมชนในบริเวณนี้จึงเป็นภาวการณ์ถดถอยหรือการขยายตัวของอำนาจรัฐสยามตามความสามารถของศูนย์อำนาจไม่ว่าจะเป็นสุโขทัย อยุธยาหรือกรุงเทพฯ ที่จะกำหนด ดำเนินการ และควบคุมความสัมพันธ์กับหัวเมืองประเทศราชมลายูในระยะเวลาต่างๆ กัน สิ้นสุดที่การเสียดินแดนหัวเมืองมลายูตอนเหนือซึ่งเป็นเขตอำนาจสุดท้ายให้กับอังกฤษใน ค.ศ. 1909

สำหรับประเทศมาเลเซียนั้น แม้ว่าจะพัฒนาขึ้นจากชุมชนและศูนย์อำนาจใหญ่น้อยที่ตั้งอยู่กระจัดกระจายและแตกแยกมากกว่ารัฐสยามในอดีต แต่ก็มีลักษณะเด่นทางวัฒนธรรมเป็นเครื่องประสาน นักวิชาการตะวันตกอย่างเช่น Leonard และ

Babara Andaya ประสบความสำเร็จในการอธิบายประวัติศาสตร์มาเลเซียในลักษณะบูรณาการ โดยการโยงใยความสืบเนื่องของรัฐต้นแบบ (Prototype) ทั้งทางการเมืองและวัฒนธรรมของโลกมลายู ตั้งแต่อาณาจักรศรีวิชัยที่ปาเล็มบังบนเกาะสุมาตรา การเคลื่อนย้ายมาสู่มะละกาในศตวรรษที่ 15 และการเปลี่ยนศูนย์กลางไปสู่อาณาจักรยะโฮร์ และยะโฮร์ - รีเอา ระหว่างศตวรรษที่ 16-18 มุมมองในเชิงบูรณาการนี้เน้นความสืบเนื่องของ "โลกมลายู" (Malay realm) ซึ่งแม้ว่าศูนย์อำนาจจะเปลี่ยนที่แต่ก็ได้ถ่ายทอดความเป็นรัฐต้นแบบซึ่งทำหน้าที่เสมือนเป็นหัวแม่เหล็กที่ดึงดูดชุมชนชาวมลายูไว้ด้วยกันได้ สำหรับขอบเขตของอำนาจหรือการควบคุมท้องถิ่นอื่นๆ ก็จะไม่เป็นวัฏจักรออกจากศูนย์กลางแต่ละแห่ง จุดสูงสุดย่อมเป็นอำนาจของศรีวิชัยที่ครอบคลุมทั่วคาบสมุทรมลายูและบางส่วนของกลุ่มเกาะ สำหรับมะละกานั้นก็สามารถขยายอิทธิพลไปทั้งสองฝั่งของช่องแคบมะละกาและหมู่เกาะรีเอา - ลิงกะ แต่ "ขอบเขตอำนาจไม่สมบูรณ์เท่าตอนที่ศรีวิชัยมีอำนาจสูงสุดเนื่องจากรัฐมลายูตอนเหนือคือปัตตานี กลันตัน ตรังกานุ และเกเดะห์ ยอมรับอำนาจของอยุธยา" [Andaya and Andaya : 1982 หน้า 51] การขยายอิทธิพลของสยามจึงเป็นตัวแปรหรืออุปสรรคสำคัญต่อการรวมตัวของรัฐมลายู และความสัมพันธ์ของทั้งสองขั้วอำนาจจะเริ่มอยู่ในรูปของคู่แข่งตั้งแต่นั้นมา Andaya กล่าวว่า "ความทะเยอทะยานของอยุธยาเป็นจุดเริ่มต้นของการแข่งขันอันยาวนานกับมะละกาและอาณาจักรยะโฮร์ซึ่งสืบ தொடต่อมาเป็นการแข่งขันที่เกี่ยวกับการมีอำนาจเหนือบริเวณคาบสมุทรมลายู" [Andaya and Andaya : 1982 หน้า 63] ดังนั้น "การที่อยุธยายังคงขยายอำนาจลงมาทางใต้อย่างต่อเนื่องในตอนต้นคริสต์ศตวรรษที่ 16 จึงเป็นการคืบคลานเข้ามาในบริเวณที่ควรจะอยู่ในเขตอิทธิพลของอาณาจักรยะโฮร์ ซึ่งประกาศตนเองว่าเป็นทายาททางการเมืองของมะละกา" [Andaya and Andaya : 1982 หน้า 65]

ผู้เขียนเห็นว่ากรมองความสัมพันธ์เชิงอำนาจในบริเวณคาบสมุทรมลายู ว่าถูกตั้งระหว่างสองขั้วคือศูนย์อำนาจไทยและศูนย์อำนาจมลายูนั่น ยังคงสะท้อน มิติทางประวัติศาสตร์ในกรอบความคิดของรัฐชาติ ดังนั้นในขณะที่ "รัฐไทย" ขยายตัว ลงได้ "รัฐมลายู" ก็ขยายตัวขึ้นสู่ตอนบน ภาคใต้ของไทยและรัฐตอนเหนือของ ประเทศมาเลเซียปัจจุบันจึงเป็นรอยต่อของอำนาจซึ่งกลายเป็นจุดแห่งปัญหาทันทีที่ การกำหนดพรมแดนตายตัวถาวรและการกระชับอำนาจของส่วนกลางเอื้อมไปถึง การวิเคราะห์เช่นนี้ไม่สามารถสะท้อนเนื้อหาของสังคมมลายูและอัตลักษณ์ทางการเมือง ของแต่ละชุมชนหรือท้องถิ่น โดยเฉพาะบริเวณรอยต่อของพรมแดนในกรอบของสอง ขั้วอำนาจ ท้องถิ่นที่อยู่ตรงกลางจะอยู่ในลักษณะของผู้รับไม่ใช่ผู้เลือก มีศักยภาพ ต่ำในการเสริมสร้างความทะเยอทะยานที่เป็นของตนเอง ผู้เขียนจะกลับมาสู่ประเด็น นี้อีกครั้งหนึ่งหลังจากที่จะกล่าวถึงผลงานการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างไทย- มลายูที่สำคัญอีกชิ้นหนึ่ง ซึ่งให้กรอบความคิดที่แตกต่างออกไป นั่นคืองานของกอบ เกื้อ สุวรรณทัต-เพียร ซึ่งอธิบายความสัมพันธ์ในกรอบของรัฐบรรณาการ

กอบเกื้อ สุวรรณทัต - เพียร ศึกษาความสัมพันธ์ไทย - มลายูในระบบบรรณา การ (tributary system) หรือความสัมพันธ์ในแบบประเทศราช (overlord - vassal relation) โดยเน้นเรื่องราวของรัฐมลายูตอนเหนือในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 17 ถึงต้น ศตวรรษที่ 20 การศึกษาที่นำเสนอปฏิเสธแนวความคิดของนักวิชาการ (ชาวตะวันตก เป็นส่วนใหญ่) ที่มองความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับรัฐมลายูว่าเป็นการอ้างสิทธิ์ที่ ค่อนข้างเลือนลอยของสยามต่อดินแดนเพื่อนบ้านทางใต้ ซึ่งการอ้างสิทธิ์นี้เป็นการ บังคับโดยใช้กำลังทางทหารเป็นเครื่องสนับสนุน ผู้ศึกษามองว่าความสัมพันธ์ไทย - มลายูนั่นเป็นตัวอย่างของวิถีคิดหรือโลกทัศน์ของคนพื้นเมืองทั่วทั้งภูมิภาคเกี่ยวกับ อำนาจและความสัมพันธ์ (regional concept of power relation) เป็นระบบการ พูดยุติที่เน้นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐที่มีสถานะไม่เท่ากันซึ่งสะท้อนลักษณะอำนาจทาง

การเมืองของรัฐในสมัยจารีตที่ลดหลั่นกันเป็นลำดับ ดังนั้น รัฐที่เล็กและอ่อนแอกว่าจะอ่อนน้อมต่อรัฐใหญ่และแข็งแกร่งซึ่งในทางทฤษฎีการอ่อนน้อมนั้นเป็นไปตามความสมัครใจและเห็นประโยชน์ในแง่ความสงบและการมีผู้คุ้มครอง แต่ในทางปฏิบัติ ผู้ที่มีอำนาจมากกว่าก็จะไม่ลังเลที่จะใช้กำลังทางทหารสนับสนุนหากผู้ที่เคยยอมอ่อนน้อมนั้น “กระด้างกระเดื่อง” ความสัมพันธ์เชิงบรรณาการนี้ไม่ถาวรตายตัว ขึ้นอยู่กับอำนาจของรัฐใหญ่ว่ายังคงอยู่หรือไม่ และที่สำคัญคืออัฐบรรณาการหรือประเทศราชยังคงมีอิสระที่จะดำเนินกิจการภายในรัฐ กอบกู้ สุวรรณทศ-เพียร ย้ำว่าระบบความสัมพันธ์ที่ไม่ตัดแยกกันนี้วางอยู่บนพื้นฐานความคิดทางการเมืองและศาสนาที่แทรกอยู่ในศาสนาฮินดู พุทธ อิสลาม และโลกทัศน์ของคนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เอง ได้แก่ความเชื่อเรื่องบุญบารมี เทวราชา ธรรมราชา จักรวาทิน หรือ Dualat เป็นต้น ซึ่งชุมชนต่างๆ ในภูมิภาคนี้เข้าใจคล้ายคลึงกัน ดังนั้น ผู้ศึกษาเชื่อว่าผู้นำมลายูในสมัยจารีตก็เป็นเช่นเดียวกับผู้นำรัฐและชนชาติอื่นๆ ที่ต่างก็ “รู้จักและบทบาทที่จะต้องเล่น” เป็นอย่างดี [Kobkua Suwannathat - Pian : 1988 หน้า 57]

ระหว่างศตวรรษที่ 13 ถึงศตวรรษที่ 17 ศูนย์อำนาจหลักที่มีความเกี่ยวข้องกับคาบสมุทรมลายูนอกเหนือจากสุโขทัย อโยธยา และกรุงเทพฯ แล้ว ยังมีศรีวิชัย-มัชปาหิตในระยะแรก และมะละกา-ยะโฮร์ ประมาณตั้งแต่ศตวรรษที่ 15 เป็นต้นมา ซึ่งผู้ศึกษากล่าวว่ารัฐเล็กๆ ที่อยู่รายรอบจะสร้างความสัมพันธ์ในระบบบรรณาการกับศูนย์อำนาจเหล่านี้ สำหรับสยามนั้น การแผ่อำนาจไปเห็นอริรัฐมลายูและรัฐเล็กๆ ที่อยู่ใกล้เคียงอื่นๆ เป็นมาตรการสำคัญในการสร้างความมั่นคงและประกันความมั่นคง แต่อำนาจที่แผ่ลงไปมีข้อจำกัดทั้งในแง่พื้นที่และความแตกต่างในแต่ละช่วงเวลา ดังนั้น ในขณะที่เกดะห์ (ไทรบุรี) และปัตตานีถูกดึงเข้าสู่ระบบความสัมพันธ์นี้ อย่างแน่นแฟ้นตั้งแต่ต้นและกระชับลักษณะความสัมพันธ์มาตลอด กลับดันกับตรัง กานูจะแสดงถึงการเปลี่ยนขั้วอำนาจไปมา จากปาเล็มบังในศตวรรษที่ 13 และมีชปา

หิตในศตวรรษที่ 14 มาสู่ขอบอำนาจของมะละกา-ยะโฮร์ หรือสยามจนกระทั่งถูกดึงเข้าสู่เขตอำนาจของสยามอย่างแน่นแฟ้นขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์

ในภาพรวม กอบเกือ สุวรรณทัต - เพียรอธิบายการดำเนินความสัมพันธ์ในระบบบรรณาการระหว่างสยามกับรัฐมลายูตอนเหนือได้อย่างชัดเจน ชี้ให้เห็นทั้งความพยายามของผู้นำรัฐมลายูที่จะฉีกตัวออกจากระบบเมื่อมีโอกาส และความพยายามที่ทัดเทียมกันของสยามที่จะธำรงสถานะของเจ้าประเทศราชไว้ อย่างไรก็ตาม การศึกษาภายใต้บริบทของระบบบรรณาการหรือประเทศราชนี้ทำให้บทบาทของศูนย์อำนาจมลายูที่อยู่นอกเหนือระบบความสัมพันธ์ดังกล่าวไม่ปรากฏชัดเจน ทั้งในแง่ของบทบาทที่มีต่อรัฐมลายูด้วยตนเอง และความสัมพันธ์กับศูนย์อำนาจที่มีสถานะค่อนข้างทัดเทียมกับอื่นๆ ในภูมิภาค สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างสยาม-มลายูในภาพรวมนั้น ผู้ศึกษาได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่ามีหลักฐานของการดำรงอยู่ของระบบ [บรรณาการ] มาช้านาน ดังเช่นจารึกพ่อขุนรามคำแหงซึ่งกล่าวถึงการที่อำนาจของกษัตริย์พระองค์นี้แผ่ไปทั่วคาบสมุทรมลายู มะละกาเองก็เคยอยู่ภายใต้ระบบความสัมพันธ์แบบบรรณาการนี้จนกระทั่งแข็งแกร่งพอที่จะปฏิเสธอำนาจได้ [Kobkua Suwannathat - Pian : 1988 หน้า 54] นัยตรงนี้ก็คือความสัมพันธ์ระหว่างสยามและรัฐบนคาบสมุทรมลายูเริ่มต้นจากระบบบรรณาการ ความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญคือขอบเขตของอำนาจในการใช้ระบบนี้ของสยามลดลงเมื่อหัวอำนาจของโลกมลายูเกิดขึ้น อย่างไรก็ตาม หัวอำนาจใหม่นั้นถึงแม้จะเป็นอิสระแต่ก็ไม่แข็งแกร่งพอที่จะขยายอิทธิพลมาสู่เขตอำนาจของสยามได้อย่างถาวร ดังนั้น หลัง ค.ศ. 1699 ซึ่งเกิดเหตุการณ์วุ่นวายขึ้นในอาณาจักรยะโฮร์อันเนื่องมาจากการปลงพระชนม์กษัตริย์และการเปลี่ยนราชวงศ์ "ศูนย์อำนาจหลักของชาวมลายูทั้งหลายลง... เหลือแต่อำนาจที่ว่างเปล่าในคาบสมุทรมลายูที่จะต่อต้านอำนาจของสยาม" [Kobkua Suwannathat - Pian : 1988 หน้า 6]

ผู้เขียนบทความนี้ เห็นด้วยกับการศึกษาที่เน้นสิ่งที่เป็นพื้นฐานความคิด ความเชื่อ และลักษณะความสัมพันธ์ร่วมของภูมิภาคเป็นอย่างมาก แต่ไม่สบายใจนักกับนัยของการดำรงอยู่ของสองชั่วอำนาจสยาม-มลายู ซึ่งส่งผลกระทบต่อสถานะของรัฐเล็ก ๆ ที่อยู่รายรอบ ซึ่งก็เป็นประเด็นเดียวกับการใช้กรอบของรัฐชาติที่ได้พิจารณาแล้วข้างบน ในความเป็นจริง สิ่งเรียกว่า “โลกมลายู” (Malay realm) นั้นมีลักษณะและแบบแผนที่ซับซ้อนกว่าและอาจจะไม่ตรงกับความเข้าใจของเราที่วางอยู่บนการรับรู้ของคนไทยต่อสิ่งที่เรียกว่า “รัฐสยาม” หรือ “อาณาจักรสยาม” ผู้เขียนมีความเห็นว่าโลกมลายูนั้นไม่ได้พัฒนาจากการแผ่อำนาจของศูนย์กลางเป็นรัศมีออกไปตามลำดับ ในแบบที่หัวเมืองชั้นใน ชั้นนอก และหัวเมืองประเทศราชของสยามเกิดขึ้น ลักษณะที่แตกต่างออกไปก็คือโลกมลายูเป็น “หน่วยวัฒนธรรม” (cultural expression) ของสังคมหรือชุมชนจำนวนมาก ซึ่งโดยพื้นฐานการตั้งหลักแหล่ง การดำรงชีวิตและการเมืองจะมีลักษณะกระจัดกระจายและแยกออกเป็นหน่วยเล็กบ้างใหญ่บ้าง ความสัมพันธ์ต่อกันระหว่างรัฐมลายูใหญ่น้อยเหล่านี้ไม่เท่าเทียมกัน แต่ไม่ได้อยู่ทั้งในลักษณะของระบบบรรณาการระหว่างรัฐใหญ่กับรัฐเล็ก และทั้งความสัมพันธ์ในรูปแบบของส่วนกลางกับหัวเมือง แต่จะเป็นรูปแบบของพันธมิตรบ้าง และคู่แข่งบ้างตามเวลาและวาระโดยมีความสัมพันธ์ฉันญาติเป็นปัจจัยและตัวแปรที่สำคัญ ดังนั้น หากจะกล่าวโดยสรุป ในขณะที่การมองความสัมพันธ์สยาม-มลายูในกรอบของชั่วอำนาจหรือปริมนทลแห่งอำนาจ (Mandala) 2 ชั่วอาจเป็นไปได้ตามพื้นฐานและพัฒนาการของรัฐไทย ในส่วนต่อไปนี้ผู้เขียนจึงพยายามที่จะพิจารณาลักษณะที่รัฐมลายูสร้างความสัมพันธ์ต่อกันและต่อดินแดนอื่นๆ จากมิติภายในหรือบริบทของท้องถิ่น เป็นการเสนอแนวคิดเบื้องต้นที่ยังต้องการการศึกษาโดยละเอียดต่อไป แต่มีจุดประสงค์ที่จะสร้างข้อเสนอแนะว่า หากเราปรับปรุงมุมมองและสร้างแนวคิดให้ฉีกออกไปจากกรอบของรัฐชาติหรือชั่วอำนาจไปสู่การพิจารณาความสัมพันธ์ในเชิง

ภูมิศาสตร์ การเมือง เศรษฐกิจ สังคม ซึ่งเริ่มจากฐานของท้องถิ่นออกไปถึงระดับภูมิภาค เราอาจได้ข้อคิดในการกำหนดกรอบการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสยาม-มลายูในประวัติศาสตร์ที่หลากหลายออกไปอีกก็เป็นได้

พัฒนาการของรัฐมลายู

ปัจจัยสำคัญที่กำหนดการตั้งหลักแหล่งและลักษณะของชุมชนในบริเวณคาบสมุทรมลายูได้คือคอคอดกระลงไป คือสภาพทำเลที่ตั้งและเส้นทางการค้า ลักษณะทางกายภาพของทำเลที่ตั้งที่ประกอบด้วยสันเขาตรงกลาง ที่ราบแคบยาวชายฝั่งทะเล และมีแม่น้ำสายสั้นไหลจากเทือกเขาออกสู่ทะเลเป็นระยะๆ ทำให้การตั้งชุมชนกระจัดกระจายออกเป็นกลุ่มๆ ตรงที่ราบลุ่มปากแม่น้ำ และติดกับทะเลทั้งสองข้างเป็นสำคัญ ตอนกลางซึ่งเป็นเทือกเขาและบริเวณที่สูงที่กั้นระหว่างลุ่มแม่น้ำจะมีประชากรเบาบางและไม่ปรากฏว่ามีการตั้งศูนย์กลางของรัฐในบริเวณนี้ ลักษณะทางภูมิศาสตร์ซึ่งทำให้บริเวณนี้ไม่มีที่ราบสำหรับทำเกษตรกรรมมากเท่ากับบริเวณลุ่มแม่น้ำและสันดอนปากแม่น้ำของภาคพื้นทวีปอย่างเช่นลุ่มน้ำโขง เจ้าพระยาและอิรวดีจะถูกทดแทนด้วยปัจจัยเอื้ออำนวยอื่น นั่นคือทำเลที่ตั้งที่เป็นทางผ่านของเส้นทางการค้าระหว่างซีกโลกตะวันตกและตะวันออก ชุมชนที่ตั้งหลักแหล่งในบริเวณคาบสมุทรมลายูจะมีวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับการค้าระหว่างประเทศมาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษแรกๆ และวิถีการค้าจะคงเป็นปัจจัยที่ผลักดันพลวัตของบริเวณนี้ต่อเนื่องมาอีกนับพันปี การพิจารณาความสัมพันธ์ของดินแดนนี้กับดินแดนใดก็ตาม ย่อมต้องคำนึงถึงบทบาททางการค้าที่บริเวณนี้มีทั้งในระดับท้องถิ่นด้วยตนเองและในระบบเศรษฐกิจการค้าของภูมิภาค

จากคอคอดกระลงไปถึงบริเวณที่ต่อมาคือรัฐมลายูตอนเหนือคือที่มีปรากฏการณ์ตั้งชุมชนการค้าในคริสต์ศตวรรษแรกๆ การตั้งชุมชนเหล่านี้เข้าใจกันว่าเป็น

ผลจากความสนใจของจีนที่มีต่อพูนันซึ่งเชื่อว่าเป็นอาณาจักรหรือกลุ่มนครรัฐแรกที่พัฒนาขึ้นตรงปากแม่น้ำโขง ประมาณศตวรรษที่ 3 พูนันขยายอิทธิพลมาสู่ชุมชนการค้าเหล่านี้ ซึ่งทำหน้าที่เป็นจุดพักและเมืองท่าบนเส้นทางผ่านของการค้าที่จีนเรียกว่า “การค้าเปอร์เซีย” ต่อมาประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 5 ความนิยมและความสามารถในการใช้เส้นทางการค้าทางทะเลเพื่อขนถ่ายสินค้าระหว่างจีนกับอินเดียและเอเชียตะวันตกกระตุ้นการแตกตัวของเมืองท่าในบริเวณคาบสมุทรและกลุ่มเกาะมลายูให้มากขึ้น โดยบริเวณที่มีทำเลที่ตั้งดีที่สุดที่จะรองรับการเดินทางทางน้ำคือช่องแคบมะละกา ซึ่งเหมาะสมกับการเดินเรือตามฤดูกาลลมมรสุม และไม่ต้องถ่ายสินค้าขึ้นลงอย่างเช่นที่ต้องทำในบริเวณคอคอดกระ ระหว่างศตวรรษที่ 5 มาจนถึงประมาณศตวรรษที่ 13 ชายฝั่งทะเลตอนใต้ของเกาะสุมาตราเป็นจุดศูนย์กลางของเส้นทางการค้าของเอเชีย สถานการณ์นี้เป็นบ่อเกิดและรากฐานของอำนาจของอาณาจักรศรีวิชัยซึ่งในช่วงที่รุ่งเรืองสูงสุดจะควบคุมเมืองท่าอื่นๆ ทั้งสองฝั่งช่องแคบมะละกาไว้ในรูปของสมาพันธรัฐการค้า หลังศตวรรษที่ 13 เมื่ออำนาจของศรีวิชัยเสื่อมสลายลงอย่างชัดเจน ยุคแห่งการผูกขาดและควบคุมเส้นทางการค้าโดยสมาพันธรัฐซึ่งมีศูนย์กลางหลักศูนย์กลางเดียวทั้งหมดลง เปิดทางให้กับการแตกตัวของเมืองท่าพาณิชย์ใหญ่น้อยทั้งตามชายขอบของพื้นที่วิปและในบริเวณกลุ่มเกาะ การขยายตัวของการค้าระหว่างประเทศ ความสนใจของผู้นำรัฐต่างๆ ต่อผลประโยชน์ที่ได้จากการค้าและการดำรงอยู่ของเมืองท่าจำนวนมากตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 15 เป็นต้นมาทำให้ระบบเศรษฐกิจและการค้าระหว่างกันภายในภูมิภาคผูกพันกันแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น แต่ขณะเดียวกันก็นำไปสู่การแข่งขันซึ่งกันและกัน ดังนั้น อยุรยา นครศรีธรรมราชและปัตตานีบนพื้นที่วิป มะละกา ยะโฮร์ ปาไซ อารู และอะเจห์ ซึ่งเป็นเมืองท่าสองฝั่งช่องแคบมะละกา อาณาจักรมัชปาหิตและเมืองท่ามุสลิมทางตอนเหนือของเกาะชวา มาดัสซาร์ และสุลาเวสี รวมไปถึงโปรตุเกส-มะละกา และดัตช์-ปัตตาเวียต่างก็

สร้างทั้งพันธมิตรและเป็นคู่แข่งทางการค้าในช่วงศตวรรษที่ 15 ถึง 17 แต่ไม่มีศูนย์อำนาจเศรษฐกิจแห่งไหนที่จะควบคุมเส้นทางการแลกเปลี่ยนสินค้าในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้อย่างที่ระบบศรีวิชัยเคยทำ

ภายใต้ระบบเศรษฐกิจของภูมิภาคและสภาพภูมิศาสตร์ที่เอื้ออำนวยต่อการแตกตัวของชุมชนและศูนย์อำนาจชายฝั่งทะเลซึ่งเป็นบริบทที่บริเวณคาบสมุทรโดยรวมพัฒนาขึ้นในอดีตนั้น เรายังสามารถเห็นพัฒนาการของรัฐหรือกลุ่มรัฐบนคาบสมุทรหลายที่แยกย่อยออกไปได้อีกอย่างน้อย 2 กลุ่ม

บริเวณคอคอตกจะเป็นที่ตั้งของชุมชนดั้งเดิม อย่างเช่นอาณาจักรลังกาสุกะ และตามพรลิงค์ซึ่งรองรับเส้นทางการค้าข้ามคอคอตกจากฝั่งทะเลอันดามันมาสู่อ่าวไทย และเป็นชุมชนที่แสดงร่องรอยของรากฐานวัฒนธรรมฮินดู-พุทธมหายาน หลังจากศตวรรษที่ 13 บริเวณนี้จะพัฒนาขึ้นเป็นเมืองท่าและศูนย์อำนาจท้องถิ่นที่ชัดเจนอย่างน้อย 3 แห่งคือ นครศรีธรรมราช หรือลิกอร์ (Ligor) ปัตตานี และเกดะห์ ทั้งสามรัฐมีความสัมพันธ์ต่อกันดังที่ปรากฏในตำนานของท้องถิ่น ยกตัวอย่างเช่นตำนานเมืองนครศรีธรรมราชกล่าวถึงเมืองตานีและไทรบุรีในฐานะเมืองบริวารสิบสองนักษัตร [รวมเรื่องเมืองนครศรีธรรมราช : 2509 หน้า 11 - 12] Hikayat Marong Mahawangsa ของเกดะห์กล่าวว่าผู้ก่อตั้งปัตตานีเป็นธิดาของพระราชแห่งเกดะห์ เป็นต้น [Low : 1908 หน้า 83] นอกจากนี้รัฐทั้งสามยังมีความสัมพันธ์กับสยามอย่างชัดเจนในด้านเศรษฐกิจและสังคมนั้น พัฒนาการของสังคม-วัฒนธรรมของรัฐทั้งสามนี้มีความแตกต่าง กล่าวคือ นครศรีธรรมราชเป็นชุมชนของชาวไทยและเป็นเส้นทางที่พุทธศาสนาเถรวาทลังกาวงศ์ผ่านเข้าสู่บริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ขณะที่ผู้คนในรัฐเกดะห์และปัตตานีจะแรกน่าจะเป็นกลุ่มคนที่ปะปนระหว่างชาวมลายูชาวไทยและชนพื้นเมือง (Aborigines) แต่จะกลายเป็นถิ่นที่อยู่ของชาวมลายูโดยสมบูรณ์มากขึ้นในเวลาต่อมา ความแตกต่างเพิ่มมากขึ้นเมื่อศาสนาอิสลามเข้ามา

ปัตตานีในราวศตวรรษที่ 13 และที่เกดะห์เมื่อประมาณศตวรรษที่ 15 อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่าพัฒนาการทางเศรษฐกิจของรัฐทั้งสามในช่วงรอยต่อของศตวรรษที่ 14 - 15 นั้นยังคงมีองค์ประกอบที่คล้ายกัน คือเริ่มจากการตั้งชุมชนบริเวณที่ราบสูงตอนในแต่ไม่ห่างจากชายฝั่งทะเลนักและอยู่บนเส้นทางการค้าข้ามคอคอด จากนั้นจะมีหลักฐานของการย้ายศูนย์กลางของเมืองหรือรัฐมาอยู่ติดทะเลมากขึ้น แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของเส้นทางการค้า นอกจากนั้นสิ่งที่ทำให้ทั้งสามรัฐมีความคล้ายคลึงกันมากที่สุดขณะที่แบ่งแยกบริเวณนี้ออกจากชุมชนเมืองท่ามลายูอื่นๆ บนคาบสมุทรมุขคือเป็นบริเวณที่มีพื้นที่ทำการเกษตรกว้างขวางกว่ารัฐชายฝั่งโดยเฉลี่ย ดังนั้นฐานเศรษฐกิจของบริเวณนี้จึงมีทั้งเกษตรกรรมและการค้า ความแตกต่างตรงนี้ควรได้รับความสนใจเป็นพิเศษเพราะจะมีผลต่อเนื่องไปถึงการใช้และควบคุมกำลังคน

รัฐมลายูตอนใต้ของคาบสมุทรมุข ซึ่งได้แก่อาณาจักรมะละกาและยะโฮร์นั้นมีพัฒนาการที่แตกต่างออกไป ประการแรก ขณะที่นครศรีธรรมราช ปัตตานี และเกดะห์เติบโตขึ้นบนรากฐานของอาณาจักรลังกาสุกะ และตามพรลิงค์ บริเวณตอนปลายคาบสมุทรมุขกลับไม่มีชุมชนที่ปรากฏเด่นชัดและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จากหลักฐานของจีนในสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 8 ศาสตราจารย์ Wheatley สรุปว่า

กิจกรรมทางเศรษฐกิจและการเมือง ยังคงจำกัดอยู่บริเวณคอคอดส่วนที่เหลือนของคาบสมุทรมุขนั้นว่างเปล่าในแผนที่ของจีน ยกเว้นไลย้อ ซึ่งอยู่ตอนใต้สุดของคาบสมุทรมุข.... แต่ [รัฐนี้] ไม่น่าจะเป็นอะไรได้มากกว่าจุดรวบรวมของป่า ไม่มีหลักฐานว่าเป็นเมืองท่าประจำเส้นทางการค้าไปอินเดีย แต่ก็คงค้าขายได้บ้างกับเรือที่เข้ามาจอดรอลมมรสุม [Wheatley : 1961 หน้า 60]

ครั้นถึงศตวรรษที่ 13 หลักฐานของจีนกล่าวถึงเมืองท่าเพียงแห่งเดียวทางตอนใต้ของคาบสมุทรมลายู นั่นคือตันมาซี (Tan Ma Shi) นั่นคือตุมาสิกหรือเกาะ

สิงคโปร์ ซึ่งบันทึกของจีนกล่าวว่าประชากรนิยมปล้นสะดมเรือสินค้าถึงขนาดที่เมื่อเรือสินค้าเดินทางมาถึงเกาะการิมนซึ่งอยู่ที่ปากช่องแคบมะละกาต้านได้ ลูกเรือจะเตรียมใส่เกราะป้องกันตัวจากลูกธนูของโจรสลัดซึ่งออกเรือมาโจมตีเป็นร้อยๆ และโจมตีอยู่หลายวัน [Wheatley : 1961 หน้า 82] ความวุ่นวายในบริเวณช่องแคบมะละกาซึ่งสืบเนื่องมาจากความอ่อนแอของอาณาจักรศรีวิชัยในศตวรรษที่ 13 อาจเป็นสาเหตุที่ทำให้สยามพยายามลงไปปกครองตุมาสิก เพื่อรักษาความสงบและพัฒนาเมืองท่าที่จะเป็นประโยชน์ต่อการค้าของสยาม ดังปรากฏหลักฐานจากพงศาวดารมลายูและบันทึก Suma Oriental ของ Tome Pires ว่าเจ้าชายปรเมศวรแห่งปาเล็มบังผู้ที่จะก่อตั้งมะละกาในเวลาต่อมา ได้เคยมาโจมตีและเข้าครอบครองตุมาสิกแทนเจ้าเมืองเดิมซึ่งเป็นชาวสยาม

รากฐานของอาณาจักรมะละกาจึงมาจากชุมชนผู้อพยพ เรื่องราวการอพยพของชาวมลายูจากปาเล็มบังบนเกาะสุมาตรามาตั้งหลักแหล่งใหม่บนคาบสมุทรมลายูในตอนต้นศตวรรษที่ 15 การติดต่อสัมพันธ์กับจีน การเปลี่ยนไปนับถือศาสนาอิสลาม และการพัฒนามะละกาขึ้นเป็นเมืองท่าแลกเปลี่ยนสินค้า (entrepot center) ที่รุ่งเรืองที่สุดของศตวรรษ ทั้งยังเป็นต้นแบบทางการเมืองและวัฒนธรรมของโลกมลายูสืบมา นั่นเป็นแง่มุมของประวัติศาสตร์มลายูซึ่งเป็นที่ทราบกันดี เช่นเดียวกับการโจมตีมะละกาของโปรตุเกสใน ค.ศ. 1511 ซึ่งทำให้ชุมชนชาวมลายูต้องย้ายศูนย์อำนาจไปที่ยะโฮร์และรีเอาในศตวรรษที่ 16 - 17

สิ่งที่อยากจะเน้นในที่นี้คือ พลวัตทางประวัติศาสตร์เหล่านี้ทำให้รัฐมลายูทางใต้มีคุณสมบัติ (characteristic) ที่แตกต่างจากรัฐมลายูตอนเหนือที่ได้กล่าวมาแล้ว ในรอยอดีตของศรีวิชัย ผู้คนของมะละกาและยะโฮร์ประกอบด้วยชาวมลายูชายฝั่ง (coastal Malay) ปะปนกับชนพื้นเมืองอื่นๆ โดยเฉพาะชาวเล (orang laut) ผู้ดำรงชีวิตอยู่ในท้องน้ำบริเวณนี้ และชาวต่างชาติที่เดินทางตามเส้นทางการค้าเข้า

มา รัฐชายฝั่งเหล่านี้จึงมีวิถีชีวิตที่กล่าวได้ว่า "หันหน้าออกทะเล" ซึ่งผลประโยชน์จากการค้าและการเป็นเมืองท่าแลกเปลี่ยนสินค้าขึ้นอยู่กับความสามารถในการควบคุมดินแดนหรือหาพันธมิตรที่อยู่บนเส้นทางการค้า สร้างแรงจูงใจให้คนเข้ามาค้าขาย และสร้างสัมพันธกับตลาดการค้าที่สำคัญอื่นๆ สำหรับรัฐชายฝั่งเหล่านี้ การควบคุมดินแดนไม่ได้ทำเพื่อใช้ประโยชน์จากผืนดินแต่เพื่อควบคุมผืนน้ำเป็นหลัก ส่วนผลประโยชน์ที่ได้จากแหล่งผลิต (hinterland) นั่นก็เป็นที่ต้องการแต่ในอันดับรองลงไป ในแง่นี้ มะละกาและยะโฮร์มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ร่วมกับเมืองท่าชายฝั่งตะวันออกของเกาะสุมาตราที่ขนานช่องแคบมะละกาอีกด้านหนึ่ง เช่น ปาไซ เซียะ (Siak) ปาเล็มบัง ฯลฯ มากกว่ารัฐมลายูตอนเหนือ เช่น เกดะห์ ตรังกานุ หรือ ปัตตานี แม้ว่าศาสนาสลามจะผูกพันทั้งสองกลุ่มเข้าเป็นกลุ่มวัฒนธรรมมลายูเดียวกันในที่สุด

วิธีหนึ่งที่สามารถชี้ให้เห็นความแตกต่างระหว่างรัฐมลายูทางเหนือและทางใต้ของคาบสมุทรมองผ่านงานเขียนพื้นเมืองของแต่ละท้องถิ่น รัฐพื้นเมืองมลายูเกือบทุกรัฐมีตำนานรัฐ (sejarah หรือ hikayat) เป็นของตนเอง พงศาวดารหรือตำนานรัฐของบริเวณท้องน้ำนั้นค่อนข้างจะปะปนด้วยเรื่องที่พิสดาร แยกออกได้ยากว่าตรงไหนเป็นเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นจริง ตรงไหนเป็นนิยายหรือตำนาน แต่หากเราเปลี่ยนจากการอ่านเอาความมาเป็นการอ่านเพื่อหาสิ่งสะท้อนโลกทัศน์ ความเชื่อ และวิถีชีวิตของผู้คนเช่นนี้แล้ว ข้อมูลที่ได้มาหรือตีความได้นั้นนับได้ว่ามีประโยชน์ต่อการทำความเข้าใจสังคมและผู้คนที่เป็นเจ้าของพงศาวดารหรือตำนานนั้นๆ อยู่มากทีเดียว ในที่นี้ผู้เขียนจะขอยกตัวอย่างวรรณกรรม 3 ชิ้นได้แก่ พงศาวดารมลายู (Sejarah Melayu) ของอาณานิคมมะละกา [Brown : 1976] ตำนานเมืองปัตตานี (Hikayat Patani) [Teew and Wyatt : 1970] และตำนานเมืองเกดะห์หรือฮิกายัต มะโรง มหาวงศ์ (Hikayat Marong Mahawangsa) [Low : 1908]

ในวรรณกรรมทั้งสาม องค์ประกอบร่วมที่แสดงความเป็นพลเมืองของโลก มลายูที่ชัดเจนที่สุดคือศาสนาอิสลาม งานทั้งสามชิ้นให้ความสำคัญต่อการบรรยายถึงเหตุการณ์ที่ผู้นำรัฐทั้งสามเปลี่ยนไปรับศาสนาใหม่ พงศาวดารมลายูกับตำนานเมืองปัตตานีจะเล่าเหตุการณ์นี้ต่อจากเรื่องกำเนิดของรัฐ เฉพาะกรณีของตำนานเมืองปัตตานีนั้น ศาสตราจารย์ Wyatt วิจัยไว้ว่าการเล่าเรื่องในตำนานนี้ไม่ได้เป็นไปตามลำดับเหตุการณ์ แต่ผู้เขียนจะเริ่มจากองค์ประกอบ 3 ประการที่สะท้อนความรุ่งเรืองและสถานะความเป็นรัฐของปัตตานี ได้แก่การกล่าวถึงราชวงศ์ ศาสนาอิสลามและการสร้างป็นใหญ่ ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นกรกำหนดเรื่องราวอย่างจริงจังและมีจุดมุ่งหมาย (Teew and Wyatt:1970 หน้า 289) สำหรับตำนานเมืองเกตะห์นั้น กล่าวถึงการรับศาสนาอิสลามไว้ท้ายสุด แต่ก็เป็นจุดสำคัญเพราะชี้ให้เห็นว่าเกตะห์ซึ่งผ่านความวุ่นวายมานานาประการจะเข้าสู่ยุคแห่งความสงบและเจริญรุ่งเรือง เมื่อศาสนาอิสลามเข้ามาเป็นรากฐานของรัฐ

หากเปรียบเทียบเรื่องนี้กับการเล่าถึงกำเนิดราชวงศ์ซึ่งมีความสำคัญในการบ่งบอกที่มาที่ไปและเอกลักษณ์ของรัฐ จะเห็นได้ว่ากรณีหลังการอธิบายความจะมี ความหลากหลายมากกว่า พงศาวดารมลายูกล่าวถึงต้นกำเนิดราชวงศ์มะละกาที่ย้อนหลังไปถึงเจ้าชาย Sri Tri Buana ผู้ศักดิ์สิทธิ์ซึ่งปรากฏตัวขึ้นอย่างปาฏิหาริย์ ulyodเขาบูกิต ศรีกุนดง (ในปาเล็มบัง สุมาตรา) [ชูลีพร พงศศุพัฒน์ : 2534 หน้า 28] เรื่องราวที่กล่าวถึงบุคคลเดียวกันนี้ จะไปปรากฏในตำนานรัฐมลายูอื่นๆ อีกหลายชิ้นแต่ไม่ใช่ปัตตานีและเกตะห์ ตำนานเมืองปัตตานีนั้น แม้จะยืมวิธีเล่าเรื่องกำเนิดรัฐจากพงศาวดารมลายู (เจ้าชายออกไปล่าสัตว์พบกระงะงในที่อุดมสมบูรณ์ ฯลฯ) แต่ไม่ได้เล่าราชวงศ์ย้อนกลับไปที่มีมะละกาหรือศรีวิชัยแต่อย่างใด [Teew and Wyatt : 1970 หน้า 146-148] ส่วนตำนานเมืองเกตะห์นั้นเล่าเรื่องอันพิสดารของราชามะโรงซึ่งเป็นเชื้อสายเทพชั้นรອງๆ และเป็นทูตนำเจ้าชายแห่ง Rum ไปแต่งงาน

กับเจ้าหญิงแห่งอาณาจักรจีน แต่ถูกครุฑโจมตีจนเรือแตกมาขึ้นที่เกาะไห่และได้สร้างเมืองต่อมา [Low : 1908 หน้า 4-15] เรื่องราวอันพิลึกพิลั่นนี้ก็ได้แสดงการรับรู้หรืออ้างอิงไปถึง Sri Tri Buana หรือเซาครีกุนตั้งอันศักดิ์สิทธิ์แต่อย่างใด Virginia Matheson ผู้ซึ่งทำการศึกษาเปรียบเทียบพงศาวดารและตำนานรัฐมลายูฉบับต่างๆ เพื่อประเมินความรับรู้เกี่ยวกับ "ความเป็นมลายู" ที่ปรากฏในงานเหล่านั้นกล่าวว่า

อิกายัต บัตตานีอาจจะเป็นประวัติศาสตร์คาบสมุทรชิ้นแรกที่ปรากฏจากรัฐที่ไม่มีความสัมพันธ์ทางรากฐานกับมะละกา...ไม่มีความพยายามอย่างต่อเนือง [ของผู้เล่า] ที่จะแสดงว่าบัตตานีเป็นส่วนของการรวมตัวทางวัฒนธรรมหรือเชื้อชาติที่กว้าง [ไปกว่าท้องถิ่น]...ส่วนอิกายัต มะโรง มหาวงศ์ นั้นเล่าเรื่องโดยใช้ประเพณีการเล่าที่มองดูแล้วแตกต่างจากที่ปรากฏในงานเขียนพื้นเมืองมลายูอื่นๆ [Matheson : 1979 หน้า 354 - 355]

ดังนั้น นอกเหนือจากเรื่องศาสนาอิสลามแล้ว อาจกล่าวได้ว่างานเขียนทั้งสามชิ้นให้มุมมองของรัฐมลายูจากจุดยืนที่ต่างกันทั้งสามแห่ง พงศาวดารมลายูแสดงออกถึงลักษณะสังคมเมืองท่า ความเป็นชุมชนนานาชาติ องค์ประกอบที่สำคัญของรัฐคือสิทธิอำนาจของผู้นำและความมั่นคงดังคำกล่าวที่ว่า "ที่ใดมีพระราชานั้นมีทอง" พงศาวดารมลายูแสดงให้เห็นความสามารถของเมืองท่ามลายูเหล่านี้ในการเคลื่อนย้ายที่ตั้งไปในที่ที่เหมาะสมจะหาผลประโยชน์ โดยให้ความสำคัญกับการลงรากปักหลักน้อยมาก ซึ่งความเป็นจริงในประวัติศาสตร์ก็ยืนยันเรื่องนี้ จะเห็นว่าราชวงศ์แห่งมะละกาและยะโฮร์นั้นอพยพไปตั้งศูนย์กลางของราชสำนักหลายแห่ง ตั้งแต่ป่าเลิมบังมา สูดูมาสิก และมะละกา เมื่อมะละกาถูกยึดครองก็จะย้ายไปที่เกาะบันเติน ที่กัมปาร์บัน เกาะสุมาตรา ที่ปะหัง และที่ยะโฮร์ จากยะโฮร์ก็จะย้ายต่อมาที่เกาะรีเอา ดังนั้นเป็นต้น สิ่งที่เรียกว่าดินแดนในความรับรู้ที่สะท้อนมาจากพงศาวดารมลายูนั้นไม่ใช่อาณาจักรอันกว้างใหญ่ไพศาล ทั้งนี้เพราะ "ดินแดนก็คือ

ดินแดนแม้ว่าจะมีขนาดเท่ากับกะลามะพร้าว" [Brown:1976 หน้า 57] หรือจากคำกราบบังคมทูลของเสนาบดีแห่งมะละกาที่ว่า "พระองค์เป็นราชา ถ้าอยู่ไปแม้แต่วันหนึ่ง ข้าพระองค์ก็สามารถหาดินแดนให้ได้ถึง 10 แห่ง" [Brown : 1976 หน้า 185] ดังนั้นเป็นต้น ดังนั้น สิ่งที่เรามองไม่เห็นในพงศาวดารมลายูคือรากฐานของสังคมเกษตรกรรม

วิถีชีวิตที่โงงโง่อยู่กับท้องน้ำดังที่ปรากฏในพงศาวดารมลายูนี้ต่างจากเรื่องราวในตำนานเมืองเกดะห์และปัตตานีซึ่งสะท้อนการให้ความสำคัญต่อการก่อสร้างรัฐและการขยายตัวของประชากร ดังจะเห็นจากคำพูดของราชามาโรงที่กล่าวแก่พระราชโอรสดังต่อไปนี้

ลูกของเรา หากเจ้ามีลูกหลานต่อไปควรจะส่งลูกไปทางตะวันตกเฉียงเหนือของเกดะห์ และอีกคนไปทางตะวันออกเฉียงใต้ ส่งคนที่สามไปทางตะวันออกเฉียงเหนือ และตัวลูกเองอย่าออกไปจากเกดะห์ เพราะยังมีพื้นที่ว่างเปล่าที่จะเพาะปลูกต่อไปอีกมาก และยังมีพื้นที่ที่ทะเลทำให้แห้งและด้วยการทำเช่นนี้จะทำให้นามของข้าเป็นที่รู้จักไปทั่วโลกในฐานะผู้ตั้งชุมชนและก่อตั้งรัฐนี้ [Low : 1908 หน้า 69]

ในตำนานเมืองปัตตานี ท่ามกลางเรื่องจักรๆ วงศ์ๆ ทั้งหลายมีอยู่ตอนหนึ่งที่กล่าวถึงการขุดคลองที่แม่น้ำตัมบั้งงันในทำราชการของราชินีอูเจา (ค.ศ. 1548 - 1616) ศาสตราจารย์ Wyatt กล่าวว่า การขุดคลองครั้งนี้ น่าจะเป็นที่จดจำกันต่อมากว่าเป็นเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ของเมืองปัตตานีและตั้งสมมุติฐานต่อไปว่า สาเหตุที่ทำให้มีการขุดคลองน่าจะมาจากปัญหาการขาดแคลนน้ำดื่มเมื่อประชากรขยายตัวมากขึ้น ขณะเดียวกัน การขยายพื้นที่ปลูกข้าวหรือความต้องการที่จะให้ได้ผลผลิตต่อไร่มากขึ้นก็เป็นเหตุผลที่สำคัญ [Teeuw and Wyatt : 1970 หน้า 245] อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่าตำนานเมืองปัตตานีและเกดะห์ต่างสะท้อนพื้นฐานทางการ

เกษตรพร้อมทั้งการขยายตัวและการตั้งหลักแหล่งของประชากร ในขณะที่พงศาวดารมลายูให้ภาพของเมืองท่าและชุมชนที่วิถีชีวิตดำเนินไปตามเส้นทางการค้า ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าปัตตานีและเกดะห์ไม่ทำการค้าหรือคนในมะละกาไม่ทำการเพาะปลูก แต่สิ่งที่สะท้อนออกมาจากพงศาวดารเหล่านี้แสดงให้เห็นรากฐานและจุดประสงค์ของรัฐ (concern of the state) ที่ต่างกัน

ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างดินแดนต่างๆ งานเขียนทั้งสามชิ้นก็สามารถให้ข้อมูลที่น่าสนใจ แม้ว่าพงศาวดารมลายูจะกล่าวถึงมะละกาในสมัยรุ่งเรืองสูงสุดว่ามีอาณาเขตทอดยาวไปถึงตรังกานู และในอีกตอนหนึ่งเล่าว่าราชาแห่งเกดะห์ถือสาส์นมาให้มะละการับรองการขึ้นครองราชย์ [Brown : 1976 หน้า 131 - 132] แต่จากเนื้อความส่วนใหญ่จะเห็นได้ว่าบริเวณที่มะละกามีความสัมพันธ์ใกล้ชิดทั้งเชิงมิตรและศัตรูเป็นพิเศษนั้นมีขอบข่ายที่แคบลง ดินแดนที่อยู่บนคาบสมุทรมลายูจะได้แก่เมืองกลังในรัฐปะจ๊อปัจจุบัน ตำบลมัวรีใกล้มะละกาและที่รัฐปะหัง ขณะที่ชายฝั่งตะวันออกของเกาะสุมาตราและหมู่เกาะ รีเอา - ลิงกะ ซึ่งอยู่ทางใต้ก็จะเป็นอีกบริเวณที่ปรากฏเรื่องราวต่างๆ อยู่ในพงศาวดารมลายูอย่างมากมาย ในจำนวนรัฐมลายูชายฝั่งเหล่านี้ มะละกากล่าวถึงอารูและปาไซ (สุมาตรา) ว่ามีฐานะเท่าเทียมกับมะละกา ขณะที่อินตราคีรี ปาเล็มบัง จัมบี (บนเกาะสุมาตรา) บันเต็น ลิงกะ และตูมาสิก (หมู่เกาะรีเอา - ลิงกะ) เป็นเมืองบริวาร สยาม มัชปาหิตและอาเจะห์ปรากฏอยู่ในพงศาวดารมลายูในฐานะศูนย์อำนาจในภูมิภาคที่มีอำนาจพอที่จะรุกรานและทำอันตรายต่อมะละกาได้ แต่ก็มีได้ครอบครองมะละกาเป็นเมืองขึ้นหรือประเทศราช ขณะที่อินเดีย จีน และอาหรับ เป็นดินแดนที่มะละกายอมรับในฐานะมหาอาณาจักร

สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับมะละกานั้น ในพงศาวดารมลายูกล่าวไว้สี่เรื่องด้วยกันได้แก่

1. เรื่องการลักพาตัวสุลต่านของปาไซไปไว้ที่สยามและมีนักรบของปาไซไปหาทางเอาตัวกลับมา
2. สยามเรียกร้องให้มะละกาอ่อนน้อมและโจมตีเมื่อมะละกาไม่ยอมแต่โจมตีไม่สำเร็จ (ตรงตามประวัติศาสตร์)
3. เจ้าศรีบั่งสา เจ้าชายเชื้อสายสยามเข้าครอบครองปัตตานีแต่เปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลาม
4. ว่าด้วยการใช้คำในราชสาสน์ที่เขียนถึงสยามซึ่งยืนยันว่ามะละกาไม่ต้องใช้คำว่า “เคราพ”

ศาสตราจารย์ Muhammad Haji Salleh ผู้ศึกษาเรื่องราวของสยามที่ปรากฏในพงศาวดารมลายูได้ให้ความเห็นโดยสรุปว่า

อยุธยาภายใต้ชื่อสยาม...อยู่ในได้สำนึกของอาณาจักรมะละกาในฐานะดินแดนที่ยิ่งใหญ่ แต่เป็นภาพลักษณ์ที่น่ากลัวและรุกราน เป็นศูนย์อำนาจที่มีกำลังทางทหาร และพร้อมที่จะตอบโต้หรือลงโทษเมืองขึ้นหรือดินแดนที่สยามคิดว่าเป็นเมืองขึ้นหากแสดงท่าทีกระด้างกระเดื่อง [Muhamad Haji Salleh : 1995 หน้า 131]

อย่างไรก็ตาม พงศาวดารมลายูแสดงให้เห็นว่ามะละกาไม่ได้อยู่ใต้อำนาจของสยามและไม่ได้เกรงกลัวสยามเกินไปนัก การตอบโต้ที่ปรากฏจะใช้นัยของนิทานกระຈซึ่งเป็นที่แพร่หลายในบริเวณท้องน้ำ โดยแสดงให้เห็นว่าสัตว์ที่เล็กกว่าเอาชนะศัตรูที่เข้มแข็งกว่าได้ด้วยปัญญา ในการต่อสู้กับสยาม กองทัพของมะละกาจึงไม่ได้เอาชนะด้วยกำลัง แต่ใช้ไหวพริบปฏิภาณ เรื่องราวความสัมพันธ์ระหว่างมะละกากับสยามนั้นปรากฏเป็นส่วนหนึ่งของความสัมพันธ์กับดินแดนต่างๆ ที่หลากหลายของมะละกา อาจกล่าวได้ว่าพงศาวดารมลายูสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์กับต่างแดนของมะละกาในระดับต่างๆ ตั้งแต่ระดับบนอกภูมิภาคลงมา เรามองเห็นแวดวง

ความสัมพันธ์ที่กว้างขวาง ขณะเดียวกันก็สามารถมองเห็นจุดที่กิจกรรมสำคัญๆ เกิดขึ้น นั่นก็คือบริเวณรายล้อมช่องแคบมะละกาและในทะเลชวาซึ่งบ่งบอกลักษณะของการ “หันหน้าออกทะเล” ของมะละกาไว้ได้เด่นชัด

แม้ว่าพงศาวดารมลายูจะกล่าวถึงเกาะนีในลักษณะเสมือนเป็นเมืองขึ้นของมะละกา แต่ในตำนานเมืองเกาะนี้นั้นไม่ได้แสดงความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับรัฐมลายูทางใต้เลย ในทางตรงกันข้าม ตามความตอนหนึ่งของตำนานนั้น เมื่อราชามะโรงตั้งรัฐเรียบร้อยแล้วก็ต้องการจะสร้างสัมพันธ์กับรัฐอื่นโดยการแต่งงาน แต่เมื่อถามเสนาบดีว่ามีเมืองใดบ้างที่อยู่ใกล้ๆ ที่มีฐานะเท่าเทียมกัน เสนาบดีตอบว่ามีที่เหมาะสมอยู่ 2 แห่งเท่านั้น คืออาเจะห์กับเมืองที่ว่า Kalangi ซึ่ง James Low ผู้ศึกษาดำรงานนี้เป็นคนแรกๆ ให้ความเห็นว่าอาจจะเป็นอังวะ เพราะมีการกล่าวขยายความในอีกตอนหนึ่งว่า “ราชา Kalangi พระราชาแห่งดินแดน Ava” [Low : 1908 หน้า 61] ในระยะต่อมาเกาะนี้จะมีความสัมพันธ์กับสยาม ปัตตานี และเประเป็นพิเศษ ซึ่งในตำนานความสัมพันธ์เหล่านี้จะถูกสร้างไว้ในระบบเครือญาติโดยเล่าเรื่องราวพระโอรสองค์ใหญ่ของราชามะโรงถูกส่งไปสร้างกรุงสยาม คนที่ 2 ไปสร้างเประ พระธิดาคนที่ 3 ไปครองเมืองปัตตานี และคนสุดท้ายปกครองเกาะนี้ต่อไป ความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับเกาะนี้จึงเป็นความสัมพันธ์อันพี่น้องแต่ยังยอมรับในความเหนือกว่าของสยาม (ความเป็นพี่) [Low : 1908 หน้า 72 - 74] ข้อมูลเหล่านี้สะท้อนความรู้ของเกาะนี้ต่อดินแดนที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นดินแดนส่วนเหนือของคาบสมุทรมลายู รวมไปถึงอาเจะห์และพม่าซึ่งในแง่วิชาศาสตร์ก็มีความใกล้ชิดกับเกาะนี้มากกว่ารัฐมลายูอื่นๆ จริงๆ

สำหรับตำนานเมืองปัตตานีนั้น ให้ข้อมูลเกี่ยวกับความสัมพันธ์กับสยามตรงตามที่ปรากฏในพงศาวดารของไทย ส่วนความสัมพันธ์กับรัฐมลายูตอนใต้ นั้นรัฐที่ปรากฏในตำนานชิ้นนี้มากเป็นพิเศษคือปะหังและยะโฮร์ เป็นความจริงที่ว่าใน

ศตวรรษที่ 16 - 17 ปัตตานีจะสร้างความสัมพันธ์กับยะโฮร์มากขึ้นผ่านทางปะหัง โดยมีการแต่งงานระหว่างสุลต่านแห่งยะโฮร์กับหลานสาวของราชินีแห่งปัตตานีเกิดขึ้นจริงในราว ค.ศ. 1620 สำหรับการศึกษาคณ ที่นี้ สิ่งที่น่าสนใจเท่าๆ หรืออาจจะมากกว่าเรื่องราวในประวัติศาสตร์คือภาพสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างปัตตานีกับยะโฮร์ ซึ่งผู้เล่าแสดงอย่างชัดเจนว่าปัตตานีถือว่ายะโฮร์นั้นไม่ได้มีฐานะเหนือกว่าปัตตานี เช่น การเล่าเรื่องที่สุลต่านของยะโฮร์ต้องเดินทางมาขอหลานสาวของราชินีปัตตานีด้วยตนเอง หรือเล่าว่าราชินีแห่งปัตตานีถือว่าสุลต่านยะโฮร์เป็นเสมือนลูก ศาสตราจารย์ Wyatt กล่าววิจารณ์ไว้ว่าตำนานเมืองปัตตานีนั้นแสดงว่า

มีความเข้าใจระหว่างปัตตานีกับยะโฮร์ที่วางอยู่บนอัตลักษณ์ร่วมของความเป็นชาวมลายู และแสดงออกในรูปของความสัมพันธ์แบบเครือญาติโดยการแต่งงาน แต่ยะโฮร์เป็นรองปัตตานีทั้งในด้านการเมือง การทหาร และจริยธรรม และการอ้างความเหนือกว่าของยะโฮร์จะได้รับการปฏิเสธอย่างจริงจังตั้งแต่ต้นจนจบ [Teeuw and Wyatt : 1970 หน้า 293]

ดังนั้น หากเราจะถือว่าตำนานเมืองปัตตานีสะท้อนความเป็นจริงว่าปัตตานีอยู่ระหว่างชั่วอำนาจ 2 ชั่วคือ อยู่ยากกับยะโฮร์ การยอมรับของปัตตานีต่ออำนาจของชั่วทั้งสองนั้นก็ยิ่งสะท้อนออกมาจากตำนานเมืองปัตตานีในลักษณะที่ไม่เท่ากัน

ความแตกต่างที่ปรากฏในงานเขียนพื้นเมืองทั้งสามเรื่อง แสดงถึง "ความเป็นท้องถิ่น" ภายใต้กรอบของหน่วยวัฒนธรรมที่เรียกว่า "โลกมลายู" พร้อมทั้งชี้ให้เห็นว่าคนมลายูในแต่ละรัฐรับรู้ถึงความต่างต่างนั้นๆ และได้พยายามกำหนดสถานะของแต่ละท้องถิ่นในความสัมพันธ์ที่มีต่อกัน และความสัมพันธ์ที่แต่ละแห่งมีต่อดินแดนอื่น หากจะถามว่าความเข้าใจของเราเกี่ยวกับบริบทท้องถิ่นของสังคมมลายูจะช่วยอธิบายลักษณะของความสัมพันธ์ไทย - มลายูในประวัติศาสตร์ได้มากขึ้นหรือไม่อย่างไร ผู้เขียนคงยังไม่สามารถหาคำตอบที่ชัดเจนได้ในตอนนี้ แต่อย่าง

น้อย มุมมองที่เปลี่ยนไปจากกรอบที่เคยวางอยู่บนขอบเขตของประเทศมาเลเซีย อินโดนีเซีย หรือไทย ทำให้เราเห็นความคล้ายคลึงและความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับระหว่าง ชาวมลายูบนคาบสมุทรมลายูและชาวมลายูบนเกาะสุมาตรา (ซึ่งกลุ่มหลังกลายเป็นชาว อินโดนีเซียไปแล้วในความรู้ของคนทั่วไป) ดังนั้นเป็นต้น หากบริบทของท้องถิ่นทำให้เราเห็นพื้นฐานและจุดมุ่งหมายทางเศรษฐกิจ-การเมืองที่ต่างกันระหว่างกลุ่มที่ อาจจะนิยมได้ว่าเป็น "Land Malay" กับ "Coastal Malay" และมองเห็นบทบาทที่ แต่ละกลุ่มดำเนินในเส้นทางการค้าของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เราอาจจะ อนุมานได้ว่ารัฐสยามในอดีตก็น่าจะมองเห็นความแตกต่างของรัฐมลายูเหล่านี้เช่นกัน ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับมลายูในมิติประวัติศาสตร์จึงซับซ้อนกว่าที่จะอธิบายใน ลักษณะของดินแดนต่อดินแดนหรือชั่วต่อชั่ว โดยอาจจะต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์ ระหว่างท้องถิ่นต่างๆ ในระดับภูมิภาคหรืออนุภูมิภาค

กรอบความคิดที่ไม่ยึดติดกับขอบเขตของชาติสมัยใหม่ หรือการมอง ความสัมพันธ์แบบชั่วคราวอาจทำให้เราสามารถให้ความสำคัญต่อแนวทางการศึกษา ต่อไปนี้เพิ่มขึ้น

1. การพิจารณาทิศทางทางการเมืองและเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นภายในรัฐสยาม เพื่อศึกษาถึงเป้าหมายของรัฐในระยะเวลาต่างๆ กัน เนื่องจากขอบเขตและระดับของ การใช้อำนาจในระบบความสัมพันธ์เชิงบรรณาการของสยามในอดีตอาจ จะไม่ได้มี เป้าหมายเพียงเพื่อรักษาความมั่นคงและธำรงสถานะศักดิ์ศรีตามคติความเชื่อของรัฐ และไม่ได้ขึ้นอยู่กับความแข็งแกร่งหรืออ่อนแอของคู่กรณีแต่อย่างใด แต่อาจเป็นไป ตามปัจจัยที่สยามประเมินว่าจะเป็นประโยชน์ในแต่ละกาลและเทศะการประเมิน เป้าหมายของความสัมพัทธ์ระหว่างรัฐในลักษณะที่เป็นกระบวนการที่เปลี่ยนแปลง (changing process) ใช้ได้กับรัฐมลายูด้วย แต่กรณีหลังต้องพิจารณาในระดับท้องถิ่น เพราะไม่สามารถอนุมานให้รัฐใดรัฐหนึ่งเป็นตัวแทนของรัฐมลายูดัง ที่กล่าวแล้ว ส่วน

กรอบในการประเมินการเปลี่ยนแปลงและเป้าหมายของรัฐนั้นใช้บริบทของภูมิภาค

2. การพิจารณา “จุดประสงค์” (concern) และเป้าหมาย (aim) ของรัฐ ทำให้มองเห็นความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในราวกลางคริสต์ศตวรรษที่ 18 ซึ่งจะเห็นได้ว่ารัฐต่างๆ ทั้งทั้งภูมิภาคหันมาให้ความสนใจกับการขยายแหล่งผลิตตอนใน (internal expansion) การควบคุมประชากร และการกระชับอำนาจ การควบคุมของศูนย์กลางมากขึ้น สำหรับสยามและโดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐมลายู ความสนใจในการควบคุม “ผืนดิน” เริ่มจะกลายเป็นเป้าหมายหลักของรัฐมากกว่า การควบคุม “ผืนน้ำ” ลักษณะแนวโน้มจะเกิดขึ้นต่อเนื่องมาจนถึงสมัยศตวรรษที่ 19 และ 20 ภายใต้แรงผลักดันของจักรวรรดินิยมตะวันตก ซึ่งเป็นเวลาที่กระแสความเป็นท้องถิ่นของรัฐมลายูจะลดลงภายใต้การปกครองของอังกฤษ ขณะที่รัฐสยามก็จะไม่ผ่อนปรนต่อความเป็นอิสระของท้องถิ่นในเขตแดนหรือบริเวณที่สยามถือว่าเป็นเขตแดนของตนเองเช่นกัน ดังนั้น ถึงแม้ว่าเราควรหลีกเลี่ยงที่จะนำกรอบของรัชชาติสมัยใหม่มาใช้ในการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างรัฐในอดีต แต่เราควรพิจารณากระบวนการของการเกิดรัฐชาติสมัยใหม่อย่างจริงจังในฐานะปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของระบบความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ

3. ความสำคัญของท้องถิ่นในระบบความสัมพันธ์ของภูมิภาคซึ่งในการพิจารณานั้นต้องการแง่มุมทั้งทางภูมิศาสตร์ การเมือง เศรษฐกิจ และอุดมการณ์ของรัฐ ดินแดนที่เคยถูกมองในฐานะรอยต่อของชั่วคราวอย่างเช่นปัตตานีหรือเกดะห์ หรือแม้แต่นครศรีธรรมราชซึ่งมักจะถูกมองว่าเป็นตัวแทนของอยุธยาหรือของกรุงเทพฯ ในการควบคุมดินแดนทางใต้ ดินแดนเหล่านี้ในความเป็นจริงมีพลวัตเป็นของตนเอง มีจุดมุ่งหมายและเป้าหมายของรัฐหรือของท้องถิ่นเช่นกัน และอาจจะมีศักยภาพของการเป็น “ชั่วคราว” ด้วย จึงสมควรที่จะได้รับความสนใจศึกษาจากมิติภายในของท้องถิ่นหรืออนุภาคนั้นๆ ด้วย

เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่างไทย - มาเลเซีย: มองจากมิติภายในสู่ความเป็นไปในอนาคต" จัดโดยสถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกับโครงการอาณานิคมศึกษา 5 ภูมิภาคและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และสมาคมไทย - มาเลเซีย วันที่ 25 กรกฎาคม 2543 ห้องประชุมสารนิเทศ ชั้น 2 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หนังสือ อนุสัญญา ความ
และสิทธิ ฉบับที่ 102
พิมพ์ครั้งที่ 2

ความเป็นมาของทฤษฎี แบ่งแยกดินแดน ในภาคใต้ไทย

ความเป็นมาของทฤษฎีแบ่งแยกดินแดนในภาคใต้ไทย

ศูนย์ศึกษาระเบิดสงคราม

ธเนศ อากรณไสรวรรณ

พิเศษ ครั้งที่ 4

ขบถ

ร.ศ. 121

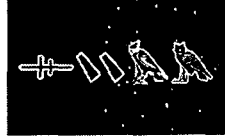
ฉบับที่ 121

ฉบับที่ 121

เดช บรรณาค

บุสิทธิ์ วิรุณหะ

สยาม SIAM

ประเทศของเราวมเลือกเชื้อชาติเชื้อ

ไทย/ไท ลาว คนเมือง คนอีสาน มอญ เขมร กูย แต่จิว
 และ กวางตุ้ง ชกเกี้ยน ไทหล้า จาม ชวา มลายู ซาไก
 มอแกน ทมิฬ ปาทาน ซิกข์ เปอร์เซีย อาหรับ ฮ่อ พวน
 ไทดำ ผู้ไท ชิ่น ยอง ไล่ เวียด ลัวะ ม้ง เย้า กะเหรี่ยง
 ปะหล่อง มูเซอ อะซำ กำมู มลาบรี ของ บรู ญีซกูร
 ฝรั่งเศส (ชาติต่างๆ) แชก (ชาติต่างๆ) ลูกผสม/ลูกครึ่งต่างๆ
 อีกมากมายกว่า 50 ชาติพันธุ์ ฯลฯ

A Modern Nation

www.petitiononline.com/SIAM2008/petition.html
www.petitiononline.com/siam2007/petition.html

เลขอนุญาต ที่ ศ. ๒/๒๕๑๙

เลขที่คำขอ ที่ ๒/๒๕๑๙

ใบอนุญาตจัดตั้งสมาคมหรือองค์การ

ตามที่
ได้ขออนุญาตจัดตั้ง
โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

นายป๋วย อึ๊งภากรณ์

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

๑. ส่งเสริมการจัดทำคำภาษาไทยในแขนงสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ทั้งระดับมหาวิทยาลัย และก่อนมหาวิทยาลัย
๒. เผยแพร่ตำราของมูลนิธิในหมู่ผู้สอนวิชาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ที่วราชนาจักร
๓. ส่งเสริมการเรียบเรียงงานวิจัย และตำราชั้นสูง และรวบรวมเอกสาร ทางวิชาการออกตีพิมพ์
๔. ส่งเสริมกิจกรรมทางวิชาการด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
๕. ไม่ทำการค้ากำไร และไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง

และมีที่ตั้งสำนักงานแห่งใหญ่ ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร นั้น

กรมการศาสนาได้พิจารณาแล้ว อนุญาตให้ดำเนินการจัดตั้งได้ และขอให้ปฏิบัติตามคำสั่งและ ข้อบังคับของกรมการศาสนา โดยเคร่งครัด

อนุญาต ณ วันที่ ๒ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๑๙

(นายวัชร เอี่ยมโรติ)

อธิบดีกรมการศาสนา

จัดโดย

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, มูลนิธิโดยต่างประเทศไทย, บริษัท โตโยต้า มอเตอร์ ประเทศไทย จำกัด

ร่วมกับ

มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์, ศูนย์บรรณสารและสื่อการศึกษา มวล., คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, โครงการเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มธ., สถาบันไทยคดีศึกษา มธ., หลักสูตรควมตรี/โท ด้านการบัญชีและบริหารธุรกิจ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มธ., สมาคมจดหมายเหตุสยาม และ กองทุนจิตร์ ภูมิศักดิ์, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ, สถาบันทักษิณคดีศึกษา มท., วิทยาลัยนานาชาติปริดี พนมยงค์ มธ., ภาควิชามานุษยวิทยา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร